

Крохмальний Я.А.

аспірант,

Науковий керівник: Рудакевич О.М.

доктор політичних наук, професор,

Західноукраїнський національний університет

ПОНЯТІЙНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НЕЗРІЛИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Третя хвиля демократизації, що дала поштовх до розгортання демократичного транзиту в пострадянських країнах, та в країнах блоку неприєднання, привнесла в демократологію таке явище як гібридна демократія. Гібридний характер демократичних режимів цих країн виражається у неповному впровадженні громадянських прав, свобод, відповідних інститутів та законодавства, що не дає змогу вважати дані політичні режими однозначно авторитарними, проте, водночас, і не дає змогу вважати їх однозначно демократичними. В зв'язку з цим, з середини ХХ століття у політичному науковому полі виник запит на теоретичне

осмислення гібридних демократій та їх концептуалізацію. Наслідком спроб західної політичної науки в теоретичному окресленні як поняття гібридної демократії, так і похідних від нього термінів, стала поява ряду понять, близьких за змістом, проте дещо різних за своїми суттєвими ознаками, що потребує більш чіткого їх теоретичного розмежування. *Метою* дослідження є порівняльний аналіз та теоретичне відокремлення поняття дефіциту демократії від таких понять як демократичний дефіцит, дефектна демократія, імітаційна демократія та керована демократія.

Дефіцит демократії у політологю ввів французький політолог Ж. Бешлер в праці «Демократія. Аналітичний нарис». Він трактував це поняття як процес згортання демократичних свобод, що виражається через низку таких факторів: зниження рівня участі громадян в політичному житті, ріст впливу корупційних схем, (як наслідок – неефективна діяльність державного управління), підвищення політичних ризиків для бізнесу, поглиблення гендерної нерівності та поширення ксенофобії. Ж. Бешлер виділяв два типи демократичного дефіциту. Дефіцит демократії першого типу виражається невідповідністю між демократичним ідеалом та дійсністю, викликаний розтягненістю в часі процесу демократичного транзиту, через що виникають розбіжності між тим, що має бути втілено й тим, що вже реалізовано (наприклад, відсутність ефективних механізмів взаємодії між сформованими інститутами громадянського суспільства та інститутами держави). Другий тип дефіциту проявляється як набір об'єктивних та/або суб'єктивних факторів, що перешкоджають процесу демократизації (наприклад, наявність необхідних демократичних інститутів і, водночас, низька активність громадян в політичному житті в зв'язку з специфікою політичної культури тощо) [1].

Поняття **демократичного дефіциту** виражає такий стан демократичного режиму, при якому громадяни позбавлені можливості контролю за виконанням рішень певного політичного інституту, а також невідповідність теорії та практики демократії в країні. Поняття демократичного дефіциту та дефіциту демократії є близькими за змістом, проте перше з них у наукових працях застосовується здебільшого до Європейського Союзу, як міжнародної організації, хоч це жодним чином не применшує здобутків у розбудові демократичних режимів всередині самих держав-членів ЄС. Наявні проблеми співвідношення повноважень національних урядів та наднаціонального уряду ЄС стали наслідком нового досвіду міжнародних відносин, а не продовженням протиріч всередині самих держав-членів ЄС.

Поняття **дефектної демократії** впровадили В. Меркель та А. Круассан. Автори даного терміну визначали такий вид гібридної демократії як систему врядування, при якому проявляються мінімальні критерії демократії, але присутні й значні відхилення від норм зрілої

демократії. Наявність таких відхилень дає змогу визначити демократію як дефектну. В межах даного поняття виокремлюється три різновиди дефектних демократій: демократії, що виключають (режим, в якому з демократичних процесів виключено чисельні групи населення за певною ознакою), демократії з анклавними (режим, в якому наявні невідконтрольні демократичному уряду державні сфери), та неподілені демократії (режим з відсутньою, або частковою незалежністю гілок влади) [2, с. 4]. Таким чином дане поняття ми можемо вважати складовою більш загального поняття дефіциту демократії, а саме – дефіциту демократії першого типу. Власне, переліченими різновидами дефектних демократій, які, в свою чергу, є складовими більш загального поняття дефектної демократії, вважались, або й досі вважаються, пострадянські країни, та окремі країни колишнього блоку неприєднання. Оскільки ці країни розпочали проводити демократичні реформи (тобто, розпочався рух в сторону до демократичного ідеалу), це дає підстави вважати поняття дефектної демократії складовим поняття дефіциту демократії.

Поняття **імітаційної демократії** застосовується в науковій літературі по відношенню до держав, в яких наявне виборче законодавство, демократичні інститути та процедури, проте участь громадян у політичному житті є мінімальною. Характерною ознакою таких держав є однопартійність, або наявність домінуючої партії, яка надає змогу приймати закони та впроваджувати владні рішення без широкого і вільного обговорення у суспільстві. Яскравими прикладами таких режимів виступають, колишні республіки СРСР, і, в першу чергу, такі як Білорусь, Російська Федерація, Узбекистан та Туркменія. При імітаційній демократії, все ж, у громадян наявні певні свободи, проте вони дозволені лише в тих сферах громадського життя, які не спроможні порушувати монополію домінуючої політичної сили на владу. Виходячи з тлумачення даного поняття, не має змоги трактувати його як похідне від поняття дефіциту демократії, оскільки дефіцит демократії передбачає наявність реальних демократичних процесів. Поняття імітаційної демократії підкреслює наявність лише зовнішніх ознак демократії, і, як наслідок, відсутність фактичних проявів демократії.

Розрізнення зазначених понять дає можливість глибше вникати у сутність процесів демократичного транзиту у тій чи іншій країні, в тому числі чіткіше бачити проблеми розвитку народовладдя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бешлер Ж. Демократия. Аналитический очерк: пер. с фр. / Ж. Бешлер. – М.: ИВИ РАН, 1994. – 206 с.
2. Merkel W. Formale Institution und informale Regein in defecten Demokratien / W. Merkel, A. Croissant // Politische Vierteljahresschrift. – 2000. – Bd. 41. – № 1. – P. 3–30.